

Descendencija in inteligentni dizajn**

Biolog Rupert Riedl je napisal knjigo z naslovom *Die Spaltung des Weltbildes*¹. V njej Riedel namiguje na zorna kota naravoslovja ter družboslovja in humanistike. Avtorjev namen je bil preseči ta dualizem. Preseči ga je želel z integracijo človeškega samorazumevanja v biološki zorni kot, ki bi naj bil najbolj primeren, saj se do tega samorazumevanja ne opredeli antitetično, ampak integrativno ter ga razložiti na biološki način, torej funkcionalno. Ideja razpadanja podobe sveta je že stara tema. Prvi jo je sistematično reflektiral Leibniz, ko je odkril infinitezimalni račun² ter ugotovil, da lahko s pomočjo te metode prvič matematično izračuna gibanje, tako da se gibanje razdeli na sekvenco neskončnih mirujočih stanj. Toda kot filozof je hitro uvidel, da se s tem izgubi sam značaj gibanja. Zaradi tega je v svoji metafiziki uvedel pojem "*conatus*", pojem, ki predstavlja neke vrste tendenco ali impulz in ki pomeni, da sleherno gibajoče telo definira anticipacija nekega bodočega stanja. Slednje nam je zelo dobro poznano iz lastnega izkustva sebe. Vemo, kaj pomeni: biti uperjen navzven na nekaj izven sebe. Če ne izhajamo iz takšnega izkustva, potem težko razumemo kaj takšnega kot je gibanje in ga moramo enostavno zanikati, kot so ga zanikali eleati. Leibniz ni hotel preseči razpadanja podobe sveta, ampak ga je razumel kot nujno zlo končnih bitij. Govoril je o dveh kraljestvih, *regnum potentiae* in *regnum sapientiae*. Leibniz ni bil zgolj naravoslovec, družboslovec ter humanist, bil je filozof. Filozofija pa ni duhovna znanost, ampak poizkus, da bi razumeli počelo tega

dualizma. Vsi poizkusi integracije teh dveh pogledov na svet so se izjalovili. Ostajajo redukcionistični. Privedli so do tega, da se je bodisi spregledal zahtevek naravoslovja ali pa so imeli ljudje občutek, da njihova elementarna izkustva niso bila razložena, ampak so se jim oddaljila. Friedrich Schiller je že v svojem času svaril naravoslovce in filozofe: "Feindschaft sie zwischen euch, noch kommt das Bündnis zu Fhrüe./ Wenn ihr im Suchen euch trennt, wird erst die Wahrheit erkannt."³ Dozdeva se mi, kot da je za spravo še zmeraj prerano, kot bo verjetno tudi za vedno ostalo nemogoče, da bi določili kraj in impulz elementarnega. Še bolj iluzoren pa je in bo ostal poizkus, da bi istočasno imeli v mislih teorijo o hiperciklu⁴ ter s to teorijo mislili stanje naših možganov. Povsem absurdna pa je zamisel, da bomo nekoč lahko z opazovanjem nekega možganskega stanja razbrali teorije ali matematične enačbe, saj bi samo stanje morali opisati kot stanje možganov. Stavek Davida Huma: "*We never do one step beyond ourselves*,"⁵ lahko izreče samo nekdo, ki je ta korak že naredil.

Kaj pa to pomeni za vprašanje po potrebi dopolnitve *regnum potentiae* darvinistične teorije s pomočjo *regnum sapientiae*, kjer je govor o "*dizajnu*"? Ali nam součinkovanje brezciljne mutacije in selekcije razjasni, kdo smo, kako smo nastali in kaj smo? Kaj v tem kontekstu pomeni: "razjasni"? Kdaj je nekaj razjasnjeno? Kaj pomeni, da nekaj razjasnimo? Kdaj smo to razumeli? Tudi tukaj imamo opravka z dvema fundamentalno različnima pristopoma. Namreč, kaj bolje razumemo: živ-

ljenje amebe, to se pravi bakterije, ali mnogo bolj kompleksno življenje človeka? Če "nekaj razumeti" pomeni "to know what we can do with it when we have it"⁶, torej da vemo, kaj s tem početi, ko imamo to pred sabo - kot je rekel Thomas Hobbes, če to torej pomeni, da lahko neko stvar rekonstruiramo in simuliramo, potem nam je bakterija bolj razumljiva kot pa človek. Ponavadi pa menimo, da nam je bolj razumljivo to, kar smo sami, kot pa to, kar je bakterija ali netopir. Nikdar ne bomo vedeli, kako je biti bakterija ali netopir. Kadar vidim netopirja, kako jé, predpostavljam, da je netopir lačen. Kaj pa za netopirja pomeni, da je lačen, mi je razumljivo samo s pomočjo daljnosežne analogije z mojo lastno lakoto. Toda moja lastna lakota je takšna, da se zaveda sama sebe, kar najverjetneje ne velja za lahkoto netopirja. Ko se zavedam svoje lastne lakote, se istočasno zavedam, da ta ne nastane šele, ko se lakote zavem. Ta nezavedna lakota pa se v temelju ne more razlikovati od lakote mojega psa, ki teče k svoji skledi. Če te podobnosti ne bi bilo, potem nihče ne bi imel psa.

Biologija ne zanika te podobnosti. Poudarja jo. Toda kadar govori o življenju, ne izhaja iz nam najbližje in najbolj dostopne paradigme, našega lastnega doživetja, ampak iz nam najbolj oddaljenega fenomena z določeno stopnjo kompleksnosti. Ti fenomeni so razumljeni, če jih lahko rekonstruiramo, torej simuliramo.

Popolna simulacija bi bila istovetna z originalom, ker je tudi original zgolj simulacija. Subjektivno doživljanje življenja kot iz(sebe)-biti-na(vzven) pa je dodatek, ki ga lahko evolucionistično razložimo kot sistemsko funkcijo. A vendar nam ta pristop razjasni zgolj in samo selekcijsko prednost subjektivnosti, ne pa njenega nastanek. Besede, kot so "fulguracija"⁷, "emergenca"⁸, itd. so le besede, ki označujejo nastop nečesa novega, ki ga ne moremo izpeljati iz starega. To novo lahko

imenujemo notranjost, in sicer sprva kot notranjost v obliki nagona. Neživeči sistemi nimajo nagona, niso uperjeni navzven. Kot opazovalci lahko šele s pomočjo analogije svoje lastne uperjenosti navzven, ki služi samoohranitvi, interpretiramo tendenco neživečih sistemov kot samoohranitev in reprodukcijo kot tendenco. Resnična uperjenost na nekaj navzven za opazovalca nima tehtnega pomena, ker pomeni zgolj obliko subjektivnosti. Za prave teleološke fenomene je značilno, da obstajajo napake in zmote glede na njih. (Na tem mestu bom oporekal kardinalu Schönbornu, ki pripisuje napake zgolj bitjem s svobodo. Če se rodi zajec brez enenoge, potem je to tisto, kar Aristotel poimenuje *hamartia tes physeos*, napaka narave.) V svetu fizike ni napak, razen napak teorije. Kjer pa je nagon, tam pa se začne diferenca do faktičnega. Obstaja bolečina, obstaja frustracija in zmota, obstaja ugodje, veselje, zadovoljstvo.

Če posplošimo, lahko rečemo: obstaja negativnost. Negativnosti pa ne moremo konstruirati iz pozitivnosti, iz faktičnosti. Res lahko uvedemo znak za minus, ki pa je tako kot znak za plus pozitiven faktum v svetu, čeprav ne moremo izpeljati njegovega pomena iz faktičnega. Tako lahko v matematiki dobimo plus iz minusa - minus, pomnožen z minusom je plus -, vendar je plus pomnožen s plusom ponovno plus. Minus smo torej morali uvesti, da bi sploh lahko s pomočjo minusa spremenili plus v minus. Inteligentna raketa si ne prizadeva za doseg svojega objekta, prizadevajo si njeni konstruktorji. Kategorije teleologije ne moremo izpeljati iz brezciljne resničnosti, saj gre za nekaj povsem novega. Da bi to novo nastalo šele z našo zavestjo, kot trdijo nekateri teoretiki znanosti, pa nasprotuje naši intuiciji, ki meji na evidentnosti. Očitno so živali naperjene na nekaj navzven, četudi te naperjenosti ne vidimo, saj pripada subjektivnosti. V 17. stoletju so

kartezijski znanstveniki dosledno zanikali bolečine pri živalih, saj so notranjost razumeli izključno kot subjektivnost. Teleološke razlage ne tekmujejo z vzročnimi. Pomagajo nam razumeti razlog za določen način interference vzročnih zvez, zaradi česa je rezultat interference smiselna tvorba. Seveda je lahko takšna interferenca samo naključje. Če bi se iz črk, ki bi jih stresli iz vreče, oblikovalo besedilo prologa Janezovega evangelija, je to lahko naključje. Vsaka kombinacija je enako možna in verjetna kot katerakoli druga. Toda - na čast Ockhamovi britvi - v takšnem primeru ne bi nihče verjel v naključje, ampak bi vsak hotel odkriti trik. Trik v evoluciji je selekcija, ki s pomočjo hiperciklusa drastično reducira neverjetne figuracije, ugodne za preživetje in razširitev. Ampak selekcija lahko daje potuho samo temu, kar že obstaja. Ne gre pa za stvarjenski princip, ki bi razložil nastanek prav kategoričnega novega, torej tistega, kar s Heglovimi besedami imenujem negativnost. Prej omenjeni primer s prologom Janezovega evangelija je dejansko lahko naključje. To pomeni, da je lahko indiferenten glede vsebine tega besedila. Besedilo postane šele v glavi bralca. Povsem drugače je glede nastanka takšnega smisla, na podlagi katerega beremo to postavitev kot besedilo. Tukaj se odvija emancipacija od vseh pogojev nastajanja. Očitno je, da je nastop smisla in pomena, torej življenja, vezan na višjo stopnjo kompleksnosti materije. A vendar je to, kar tukaj nastopi, nekaj absolutno enostavnega in ne kompleksnega: notranjost. Življenje ni stanje materije, ampak biti nekega živečega. *Vivere viventibus est esse*. To pa velja toliko bolj takrat, kadar se pojavi negativnost v mislih drugega kot misel tega drugega, ki ne pripada samo mojemu okolju, ampak tudi jaz spadam v njegovo okolje, in sicer tako, da se tega zavedam. In enako lahko rečemo takrat, kadar se pojavi ideja nepogojenosti, ki je per definitionem ne moremo definirati

glede na njeno vlogo v sistemu vzdrževanja. Torej v estetičnem, moralnem in religioznem. Ko profesor Shuster imenuje "lepo" nekaj, kar se odvija v delovanju narave, takrat uporablja predikat, ki pripada drugemu svetu, kot je svet biologije. Biolog se ne bo brzdal, da odkrije biološke podlage za ta predikat. Vendar ga s tem ne bo razložil.

Dovolite, da zaključim z dvema opazkama:

1. Če nočemo opustiti svojega človeškega samorazumevanja in svoje znanosti, potem moramo obdržati dualizem dveh pogledov na svet. Obstajajo pogoji za nastanek življenja, nagona, za zavest in za samozavest. Pogoji za nastanek pa niso zadostni vzroki. Ne dajo nam vedeti, kdo smo. Biti to, kar si, je emancipacija od pogojev za nastanek. Sleher ni poizkus, da bi ta dualizem preseglj z idealizmom ali materializmom, torej z redukcijo ene strani na drugo, bo zmeraj pustilo drugo, integrirano stran, nezadovoljno. Kdor želi obdržati enotnost resničnosti, ne da bi za to opustil katero teh dveh strani, to lahko samo, če v to igro vpelje misel o stvarjenju, ki utemelji naravni nastanek življenja in vrst živega, vključno s človeštvom, v isti volji božje modrosti, ki tudi želi izid tega procesa, namreč naravno bitje, ki odkrije svoj naravni izvor in se stvarniku zahvali za svoje življenje, torej za svojo bit. Ista Biblija, ki govori o skupnosti vsega živečega, s katerim je Bog sklenil zavezo, trdi, da sam Bog živi in da je življenje luč ljudi. Da življenje prednjači materiji, ki jo oživi (db. ki ji da dušo, op. prev.). Kdor tega koraka ne zmore ali ga noče, mu preostane samo, da z Gottfriedom Bennom reče: "Pogosto sem se vprašal in brez odgovora ostal/ odkod izvira nežno in pa dobro,/ zmeraj še ne vem/ zdaj pa moram it."

2. Druga opazka pa je ta: materialne konfiguracije so lahko nosilke kodiranih informacij. Informacije za neko bitje, ki lahko dojame nekaj kot tisto nekaj, torej lahko dojame pomen. Dejstvo, da nam ena sistem-

sko funkcionalna informacija pomaga, da razumemo tvorbo materialnega sveta v njenem nastanku, ne pričuje zoper možnosti obstoja druge kode, ki vsebuje povsem drugačno vsebino. Ugovor, češ da nam to prepoveduje Ockhamova *britev*, saj je takšna domneva nepotrebna za razumevanje tvorbe, ima omejeno moč. Stvarnik z brezmejno močjo ji ni podvržen. Podobno ji ni bil podvržen Johan Sebastian Bach. Pred nekaj leti so v njegovi violinski sonati v g-molu odkrili sledečo dvojno kodiranje: če sledimo določenemu kalističnemu sistemu, ki so ga v času baroka imenovali *Geomantia*, in z njegovo pomočjo preuredimo note, črke in znake za dinamiko, potem lahko v tej sonati preberemo sledeče zakodirano besedilo: "Ex Deo nascimur, in Christo morimur, per spiritum sanctum reviviscimus." (Iz Boga se rodimo, v Kristusu umrjemo, po Svetemu Duhu ponovno zaživimo.) Sonata je prelepa glasba. Muzikalnost, ki izhaja iz konfiguracije njenih not, popolnoma zadostuje, da lahko razumemo, zakaj jo je Bach zapisal. Kdor pa sledi neki govoric in slutni, da je v ozadju še kaj več in poizkuša izluščiti skrito sporočilo in mu latinščina ne predstavlja težav, nenadoma spozna novo in nesluteno dimenzijo te glasbe. Na srečo se ta raziskovalka ni ustrašila Ockhamove *briteve*. Če se vrnemo k naši temi: kdor pozna dimenzije nepogojenega in komur ne da miru stara govoric o obstoju Boga stvarnika, se ne bo prestrašil, kadar bo naravoslovje iskalo in deloma tudi odkrilo zadosten vzrok v funkcionalnosti preživetja za nastanek naravnih vrst, vključno s človekom. Trdim, da bo, kadar se bo srečal z dobrim, lepim in svetim ali kadar bo srečal znanstveni zahtevek po resnici v tem odkril popolnoma

drugačno sporočilo, ki se ne more zvesti na prvoimenovano, dasiravno je že prvo lepo. Toda to, od kod izvira lepo in kaj pomeni, da je nekaj lepo, to bo razumel šele s pomočjo drugega sporočila.

Prevedel: Jani Šumak

-
- * Robert Spaemann (roj. 1927) je eden najpomembnejših še živečih in delujočih nemških (krščanskih) filozofov, najbolj poznan po svojih delih na področju vrlinske etike. Kot profesor filozofije je predaval na nemških in avstrijskih univerzah (Stuttgart, Heidelberg, München, Salzburg) ter napisal številna dela o etiki, bioetiki, ekologiji itd.
 - * R. Spaemann, *Deszendenz und Intelligent design, v: Schöpfung und Evolution : eine Tagung mit Papst Benedikt XVI. in Castel Gandolfo*, Augsburg: Sankt Ulrich, 2007.
1. Prevod: *Razpadanje predstave o svetu*. Knjiga ni prevedena v slovenščino (op. prev.).
 2. Infinitesimalni račun: sestoji iz diferencialnega in integralnega računa. Ločeno in vsak zase sta ga odkrila G. W. Leibniz in I. Newton. Osrednji pojem infinitesimalnega računa je sprememba (majhne) količine. Najočitnejše so spremembe časa, kar pa je podlaga za računanje gibanja.
 3. Prevod: *Sovrašтво je med vam in prerano je za slogo. / Ločita vajine poti, šele takrat resnica bo poznana*.
 4. Hiperciklus: organizacijsko načelo, ki je pomembno v začetnem obdobju razvoja življenja. Nosilci informacije (nukleinske kisline) se v hiperciklu sami podvojujejo in povezujejo z nosilci funkcij (beljakovine). Povezava različnih nosilcev informacij v hiperciklično organizirano enoto informacije je omogočila stabilizacijo informacije, to pa je eden od potrebnih pogojev za nastanek življenja.
 5. Prevod: Nikdar ne naredimo korak onstran sebe.
 6. Prevod: Da vemo, kaj z nečim narediti, ko to nekaj imamo.
 7. Fulguracija; uničenje tkiva zaradi udarca strele.
 8. Emergenca; izrastlek izpod površine rastlinskih organov kot je npr. trnje pri vrtnici.